

LISTEK.

P. Stanislav Škrabec, Jezikoslovni spisi, I. zvezek, 1. snopič; izdala in založila „Leonova družba“ v Ljubljani; Ljubljana 1916. — Prvi snopič zbranih spisov p. Stanislava Škrabca je izšel. Slovenisti, ki jim je bila ta izdaja že delj časa znana, pozdravljajo prvi snopič z največjim veseljem. Zbirka ne bo prinesla sicer nobenih novih razprav, a bo vendar v lepi obliki podala sadove delavnosti p. Stanislava Škrabca. Čudno, skoro nepojmljivo je, kako se je mogel p. Stanislav razviti v onih časih, ko je pričel raziskovati zgodovino slovenskega jezika, v tako globokega učenjaka. Hvalo je treba izreči pač njegovi pravi, znanstveni naravi in njegovi energiji. Predvsem je treba občudovati metodo njegovega raziskovanja: on raziskuje popolnoma moderno, motri zgodovino jezika, kakršna je v starejših tiskih in kakršna se kaže v današnjih narečjih in na podlagi tega razmotrivanja stavi in krepi razvoj jezikovnih pojavov. Česar nas je Škrabec na ta način naučil, tega naravnost ne moremo pregledati. Mnogo vprašanj je postavil, mnogo jih prav rešil, marsikatero je ostalo nerešeno — a mimo nobenega ni šel, ne da bi se potrudil, da ga razreši. Res je, da je marsikateri pojav dobil v poznejšem času drugo, boljše razlago, a vendar ostane Škrabcu zaslužnje, da je vprašanje našel, da je vprašal, raziskoval. Častitljivo starega frančiškanskega očeta, h kateremu gledajo vsi slovenisti in slavisti s spoštovanjem, je zadelo v visokih letih veliko trpljenje. Celico, kjer je neutrudljivo delal, je moral zapustiti in v nji tudi bogato, staro zbirko svoje knjižnice. Pred laškimi granatami se je moral umakniti iz Kostanjevice pri Gorici, kjer je prebil 42 let svojega življenja in šel je tihi, samotni učenjak v begunstvo. S tem je pridobil v naših srcih še več; je postal nam v svojem trpljenju večji, častitljivejši. Naj mu teža begunskega trpljenja ne vzame prožnosti duha in vsi želimo, da bi krepak mogel še nadalje urejevati svoje zbrane spise.

Prvi snopič vsebuje: 1. razpravo „*O glasu in naglasu našega knjižnega jezika v izreki in pisavi*“, ki je izšla prvič v letopisu novomeške gimnazije l. 1870., razpravo, ki bi jo moral znati vsak izobražen Slovenec na pamet (str. 1 do 59); 2. „*Pravopisne opazke*“, prvič natisnjene v „Soči“ l. 1878 (str. 60—64); 3. „*Zanimati in zanimivo*“ (str. 64—66); 4. „*Kə in kò*“ (str. 66—78) in 5. „*Kəđò in nihče*“ (str. 78—80).

Da preidemo malenkosti, ob kakršne se more spodtakniti le pedant, tako n. pr. staro pisavo *er* za samoglasni *r*, bi omenil tu le par popravkov. Oblika *vəšəl* (str. 29) in pravilna, enako tudi ne *izešel* (str. 1) in *odašel* (str. 74); pravilno je: *vəšəl*, *izšel* in *odšel* in prej navedene oblike so analogične po nom. sg. fem. in neutr. *vəšlà*, *vəšlò*; *izəšlà*, *izəšlò*; *odašlà*, *odašlò*. Nočem tu po nepotrebnem zapravljati besedi, marveč tozadevno in enako tudi glede moderne redukcije samoglasnikov in zakona o reduciranju *i*-jev in *u*-jev začetkom besed gl. v mojih Slov. Stud. I. in II., ki izidejo v prihodnjem zvezku Arch. f. slav. Phil. Skratka moramo reči, da je to, kar nam Škrabec nudi, gola resnica.

Omeniti pa moram še neko drugo stvar. Dr. J. Tomišek je napisal v „Potopniku“ l. 1917., (38), str. 76—80 recenzijo o prvem snopiču Škrabčevih „Jezikoslovnih spisov“. Po splošnem uvodu o delavnosti očeta Stanislava Škrabca, ki ga

graja, ker je teoretično pridobljene rezultate uvajal v prakso in po daljšem razmotrivanju o pisavi *er* za zlogotvorni *r* preide Tominšek k posameznim točkam razprav v I. snopiču. S to kritiko ne morem biti zadovoljen in skrajni čas je že, da bi take stvari ne prihajale več na svetlo. Vsak si že lasti pravico, govoriti o vprašanih zgodovine slovenskega jezika; bodi povedano, da o tem govori le oni, ki je to pravico dokazal, a ne dokazal morda s tem, da je napravil državni izpit iz slovenščine. To ni nikakršen patent. Kritika, ki jo je napisal Tominšek, pravzaprav ne zasluži, da bi človek govoril o nji. Vendar moram govoriti, da mu ne bi kdo slepo verjel in ker je taka kritika za častitljivega očeta Škrabca žaljiva. O njegovih izvajanjih naj govori, kdor se na jezikoslovje razume, ne pa, kdor mu sega le do črevljev.

Tominšku ni po volji, ako kdo govori o najmodernejši struji jezikoslovja sploh, o proučevanju naglasa. To more storiti le človek, ki nima o jeziku in njegovem življenju nobenega pravega pojma. Vsako študiranje slovanskega jezika brez poglavja o naglasu je prazen nič in ti časi so že zdavnaj minuli. Tudi ni res, da bi bili predpogoji in tla, na katera zidamo naglasne zakone, tako šibka kot slika to Tominšek. Nasprotno: tudi naglasni študij se kreta ravno tako po matematično natančnih potih kot vsak drugi jezikovni pojav. Tako si ne morem misliti n. pr. slovenske srednješolske slovnice brez študija o naglasu, ker taka slovnica bi bila le za staro šaro in stare profesorje, ki se novega boje, ker se nočejo tega naučiti, ne bi pa odgovarjala sedanjemu stanju jezikoslovja in modernim zahtevam.

Kritik nam poda „novico“ — kdor vsaj malo pozna slovenska narečja, ta je bo iz srca vesel —, da se tudi na Štajerskem govori *pəs* in *pajsji*. Da, da — tega o Stanislav Škrabec čisto gotovo ni vedel, ko je napisal v pričujoči razpravi „napačni“ stavek (str. 24): „To pojačevanje (t. j. polglasnika v samoglasnik) pa je pri nas po raznih krajih razno, na Koroškem in Štajerskem v *e*, na Kranjskem v *a*.“ Seveda nihče pri formuliranju takih zakonov ne gleda prav natanko na deželno mejo, ker se tudi jezik prav nič ne ozira nanjo, a Tominšek je le moral v gori omenjenem stavku duhati politično mejo.

Kar govori Tominšek o končnici glagolov v I. osebi množine *-mo*, je vse le prazno govorjenje. Končnica *-mə* na Štajerskem je modernega izvora in nima s starim polglasnikom prav nič opravka.

Dalje se zaletava Tominšek v tako elementarne zakone, da se človek naravnost čudi take vrste originalnosti. Vsi govorimo in slišimo „*mozd gori*“, „*leb'dan*“ itd., le on ne. Res čudno; no, nekateri ljudje so že taki, da morajo pri vsaki stvari še kaj svojega povedati; vprašanje je le, je-li to pametno ali ne. Tudi se ne bo posrečilo Tominšku najti človeka, ki bi ločil in delal razliko med končnim soglasnikom v *koš* (gen. sg. *koša*) in *koš* (gen. pl. samostalnika *koža*), ali med *e* v drugem zlogu besedu *pepel* in onim v besedi *svet* (gl. str. 80, 2 stolpec). To zmožnost ima le oni, ki študira jezik po črkah in ne po glasovih.

Kar se tiče besede *slahčica*, tudi mi ne moremo dati prav očetu Škrabcu (str. 30). Razlaga o postanku *-šč-* v *slahčica* je sicer prava, a dalje mu ne moremo slediti, kajti *hči* ni nastalo iz *dči*, ampak iz *kči*, enako je tudi *h* v *nihče* iz *k* in ne iz *t*; *h* v *slahčica* pa je dialektičen. Nastane pa zagonetka, ki je ne morem ne razrešiti, ne pojmiti; zakaj in kako more napisati Tominšek (str. 80), I. stavek: „V besedi *hči* je *h* vendar malo nejasen. Ali ni morda stal nekoliko pod vplivom germanskega *h* v tej besedi?“ Misli-li Tominšek pri tem na *h* v nemškem *Tochter*?

Tominšek ne ve, da je *e* v češčen vse kaj drugega kot *e* v dialektičnem čest.

Po nekod sliši Tominšek premalo, drugod zopet preveč. Tako ima njegov slovenski govor dva polglasnika, najbrž le zato, ker pravi Škrabec (str. 31), da sta si polglasnik iz starih slovanskih polglasnikov in oni iz *i* in *u* popolnoma enaka. Da, slovenski jezik ima nebroj polglasnikov, a slovenski knjižni govor le enega.

Škrabec nikjer ne trdi, da se je moderna redukcija vokalov začela l. 1691., kakor bi človek mislil, če bere tozadevno Tominškovo opazko na str. 80. Beri izvajanja o Škrabca o tem procesu do konca (str. 34—36) in spoznal boš, da ima Škrabec prav. Kronologija pa s tem — po mnenju Tominškovem — ni izpodbita.

Obliko gen. pl. *polá* je slišati povsod in bi le rad vedel, zakaj je nesprejemljiva.

Dr. Ramovš.

Madjarska študija o Slovencih. — Madjarski publicist dr. Robert Braun, budimpeštanski mestni knjižničar, se je v vojnem času pečal s hrvaško-srbskim in slovenskim jezikom, ko ga je vojaška služba dovedla na jugoslovansko ozemlje, in se odločil na podlagi izvirnikov seznanjati svoje rojake z našim bitjem in žitjem. O Slovencih namerja napisati tri članke, dva sta že izšla v socialno-politični reviji „Huszadik Szárad“ (Dvajseto stoletje), ki jo urejuje socijolog Oszkár Jászai. Prvi članek obdeluje plemensko-jezikovne razmere Slovencev in dobo do 1848. leta, drugi članek pa ima napis: „Razvoj slovenske narodne ideje od 1848. leta do smrti Bleiweisove“. O tem članku hočem poročati, čigar vsebina mi je postala znana po prijaznosti prof. Južniča iz Novega mesta, ki je večš madjarščini.

Dr. Braun je predelal tvarino glavno na podlagi spisov Apiha (Slovenci in 1848. leto), Grafenauerja (Zgodovina novejšega slovenskega slovstva, II.), Lončarja (Dr. Janez Bleiweis in njegova doba) in Jos. Vošnjaka (Spomini). Značilno je njegovo priznanje, da madjarski narod v najslabših časih ni imel tako žalostnih dni, kakor so jih imeli Slovenci pred letom 1848. Govoreč o slovenskem gibanju 1848. leta, omenja vso tedanjo našo nejasnost, nediscipliniranost in slabost, ki je onemogočevala uspeh, kakor tudi nasprotstvo Nemcev. Primera z madjarskimi mesti, ki so tekmovala v gmotnih sredstvih za tretje madjarsko vseučilišče (Budimpešta, Kološ, Požun), dočim je Ljubljana zagotavljala samo svojo moralno podporo, ni upravičena, ker manjka tertium comparationis: ponemčena mala Ljubljana 1848. leta in bogata madjarska mesta 1916. leta, ko obstoja že petdeset let samostojna ogrska, po zakonodaji in upravi, po kulturi in gospodarstvu madjarska država. Razliko med Slovenci in drugimi narodi označuje dr. Braun takó, da so dosegli Slovenci priznanje narodne enakopravnosti brez narodne zavednosti, dočim so si drugi narodi priborili priznanje narodne enakopravnosti ravno s svojo narodno zavednostjo. Slovansko gibanje je Bakunin kompromitiral pri dvoru, ki se je oklenil Nemcev, ker se mu Nemčija ni zdelá takó nevarna kakor pa velesila Rusija. —

Bleiweisa označuje dr. Braun za najbolj izvrstnega in prvega politika slovenskega, ki se pa ni odlikoval po duševni veličini, požrtvovalnosti in proroštvu, ampak je bil mož meščanske preprostosti. Ni se dal voditi od mase, kakor misli Grafenauer, nasprotno je sam avtokratsko vodil maso ne sicer par milj, ampak par korakov naprej. Pravilno je ocenjal svojo lastno moč in razmere; zato se je naslanjal na dobrohotnost vlade in duhovščine. Laviral je med zgodovinskim in prirodnim pravom: ako so bile splošne razmere ugodne, je bil za Slovenijo; ako so postale slabe, je skušal vsaj za Kranjsko Raj doseči. Liberalizem je imel upanje na uspeh pri Slovencih še le potem, ko je nastalo slovensko meščanstvo in posvetno razumništvo.